

Movies do Matter

Een *mixed methods* onderzoek naar de waardering van de documentaire *The Crossing* en het effect op de betrokkenheid en de attitude van middelbare scholieren en mbo-studenten ten opzichte van vluchtelingen

In opdracht van:

MOVIES THAT MATTER
EDUCATIE

Iris Huisman, MA Interculturele Communicatie

Inhoudsopgave

Aanbevelingen	p. 4
1. Inleiding	p. 5
2. Contextueel kader	p. 6
2.1 Movies that Matter Educatie	p. 6
2.2 Selectiecriteria voor educatiefilms	p. 6
2.3 The Crossing	p. 7
3. Theoretisch kader	p. 9
3.1 Attitude	p. 9
3.2 Hoe wordt een attitude gevormd?	p. 10
3.3 Hoe wordt een attitude beïnvloed?	p. 11
3.3.1. Elaboration Likelihood Model	p. 11
3.3.2. Attitudeverandering met betrekking tot vluchtelingen	p. 11
3.3.3. Film als beïnvloedende factor	p. 12
3.4 Attitudemeting	p. 12
3.5. Factoren van invloed op de attitudeverandering	p. 13
3.6. Deelvragen	p. 14
4. Methodologie	p. 16
4.1. Onderzoekopzet	p. 16
4.1.1. Kwalitatief onderzoek	p. 17
4.1.2. Kwantitatief onderzoek	p. 17
4.2. Onderzoekspopulatie	p. 18
4.3. Werving	p. 18
4.4. Operationalisering conceptueel mode	p. 19
4.5 Factoren van invloed	p. 20
4.5.1 Betrokkenheid	p. 20
4.5.2 Leerniveau	p. 20
4.5.3 Enquête waardering	p. 20
4.6 Verwerking data	p. 20
4.6.1 Omschalen variabelen	p. 21
4.6.2 Samenvoegen variabelen	p. 21
5. Resultaten	p. 22
5.1 Waardering	p. 22
5.2 Betrokkenheid	p. 22
5.3 Attitudeverandering	p. 22
5.3.1 Affectief component	p. 23
5.3.2 Cognitief component	p. 23
5.4 Correlaties	
5.4.1 Waardering	p. 24
5.4.2 Betrokkenheid	p. 24
5.4.3 Opleidingsniveau	p. 24
5.5 Resultaten per variabele	p. 24

6. Analyse resultaten	p. 26
6.1 Waardering	p. 26
6.1.1 Voordelen festivalvertoning	p. 26
6.1.2 Verschillen doelgroep	p. 27
6.1.3 Samenhang waardering en attitudeverandering	p. 27
6.2 Betrokkenheid	p. 27
6.2.1. Verandering in betrokkenheid	p. 27
6.2.2. Samenhang betrokkenheid en attitudeverandering	p. 28
6.3 Attitude	p. 28
6.3.1 Attitudeverandering	p. 28
6.3.2 Invloed van leerniveau	p. 29
6.3.3 Onderwerpen uit de film	p. 29
7. Conclusie	p. 31
7.1 Overwegingen	p. 31
7.1.1 Urgentie	p. 31
7.1.2 Waardering	p. 31
7.1.3 Betrokkenheid	p. 31
7.1.4 Attitudeverandering	p. 32
7.2 Advies	p. 32
8. Discussie	p. 33
8.1 Validiteit en betrouwbaarheid	p. 33
8.2 Mogelijke gevaren	p. 33
Bronnenlijst	p. 35
Bijlage I: Handleiding zelfstandig onderzoek	p. 37
Bijlage II: Formulieren voor en na de film	p. 41

Aanbevelingen

Vanuit het hele land is er een enorme vraag van docenten naar een goede film om het vluchtelingenonderwerp te behandelen (Huisman, 2016b). Movies that Matter Educatie wil graag inspelen op deze groeiende behoefte en doel van het huidige onderzoek is dan ook de geschiktheid van de vluchtelingendocumentaire *The Crossing* voor de schoolvoorstellingen van het Movies that Matter Festival 2017 te beoordelen. Een geschikte educatiefilm wordt niet alleen positief gewaardeerd door leerlingen, maar is vooral ook in staat om de kerndoelen van Movies that Matter te bereiken: ogen openen voor mensenrechtenschendingen, houdingen ten opzichte van mensenrechten positief beïnvloeden en uitnodigen tot dialoog en debat.

Om de geschiktheid van *The Crossing* te evalueren is een grootschalig *mixed methods* onderzoek uitgevoerd onder 447 vmbo-, havo-, vwo- en mbo-leerlingen van 13 scholen zowel binnen als buiten Amsterdam. Aan de hand van stellingen werd getoetst hoe de leerlingen de film waarderen en of de film invloed heeft op hun betrokkenheid bij het vluchtelingenonderwerp en attitude ten opzichte van vluchtelingen. Vervolgens werd een *focus group interview* met de leerlingen gehouden. Gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek is het advies aan Movies that Matter om *The Crossing* op de schoolvoorstellingen te programmeren, waarbij alle getoetste doelgroepen geschikt zijn. De argumenten voor dit advies zijn als volgt:

1. De overweldigende respons op dit onderzoek bevestigt de urgentie en relevantie van het vluchtelingenonderwerp als thema op school.
2. Leerlingen waarderen de film gemiddeld met een 7,2. De verwachting is dat een bioscoopervaring en randprogrammering een positieve invloed zullen hebben op de waardering.
3. De film bestrijdt onverschilligheid met betrekking tot het vluchtelingenonderwerp: de betrokkenheid stijgt over de gehele onderzoeksgroep. Het effect is het grootst bij het vmbo en het mbo, de groepen waar de aanvankelijke betrokkenheid juist het laagst is.
4. De film opent ogen: de attitude van leerlingen ten opzichte van vluchtelingen verandert bij alle onderzochte groepen in positieve zin, niet alleen over onderwerpen die direct aan bod komen in de film, maar over het vluchtelingenonderwerp in brede zin.
5. De documentaire is voor alle onderzochte groepen (vmbo 3, havo 4-5, vwo 3-5, mbo niveau 3 en 4) geschikt, zowel wat betreft waardering als invloed op betrokkenheid en attitude.

Verdere aanbevelingen bij de programmering van *The Crossing* luiden:

1. Een randprogrammering zoals een gesprek met Syrische vluchtelingen (bij voorkeur die uit de film) of met de regisseur zal leerlingen aangrijpen, mogelijk medeleven vergroten en bovendien de festivalervaring vergroten.
2. De film blijkt uit te nodigen tot debat en dialoog. Het is aan te raden om leerlingen de kans te geven om hun emoties naar aanleiding van de film te uiten, vragen te stellen of hun mening te geven.

1. Inleiding

De stichting Movies that Matter, in 2006 opgericht vanuit Amnesty International, heeft als doel om door middel van film de 'ogen te openen', in het bijzonder op het gebied van mensenrechten. Movies that Matter gelooft in de kracht van film om onverschilligheid met betrekking tot mensenrechten(schendingen) te bestrijden. Film heeft het vermogen om aan te zetten tot inleven en meevoelen, bewustzijn te creëren en om nadenken en napraten te stimuleren (Hubbers & Webbink, 2014). Het is een geschikt medium om verschillende doelgroepen aan te spreken, waaronder jongeren. Kennis- en adviesbureau Movisie toont aan dat het bekijken van verschillende Movies that Matter-films bijdraagt aan het creëren van tolerantie en empathie bij jongeren (Movisie, 2014). Film wordt over het algemeen gezien als een waardevolle toevoeging aan het curriculum van het middelbaar onderwijs (Alons, 2008).

Dit laatste resultaat is relevant voor de afdeling Movies that Matter Educatie, die films selecteert voor het onderwijs en hier lesmateriaal bij ontwikkelt, dat zij kosteloos beschikbaar stelt aan docenten. Daarnaast organiseert Movies that Matter Educatie schoolvoorstellingen op het jaarlijkse Movies that Matter Festival in Den Haag, waar de beste educatiefilms van dat jaar worden getoond.

Movies that Matter is momenteel druk bezig met de voorbereiding van het festival in 2017. Een van de films die in overweging is genomen is de 55 minuten durende documentaire *The Crossing*, over een groep Syrische vluchtelingen die vanaf Egypte de oversteek naar Europa maakt. Wanneer zij het continent veilig bereikt hebben blijken de problemen pas echt te beginnen: maandenlang bevinden zij zich in een uitzichtloze situatie, waarin zij niet mogen werken, niet naar school mogen, geen taal cursus kunnen volgen en langzamerhand de moed verliezen.

Movies that Matter heeft mij benaderd om de geschiktheid van de documentaire *The Crossing* voor de schoolvoorstellingen op het Movies that Matter Festival 2017 te onderzoeken. De adviesvraag die in dit verslag wordt beantwoord is de volgende:

Is de film The Crossing een geschikte keuze voor de programmering van de schoolvoorstellingen van het Movies that Matter Festival 2017 en zo ja, voor welke doelgroep?

Het gaat hierbij niet alleen om de waardering, maar ook om de geschiktheid voor de verschillende leerniveaus en om het effect op de attitude van leerlingen over vluchtelingen. In hoeverre is *The Crossing* geschikt om de ogen te openen voor de geschonden mensenrechten van vluchtelingen? Verandert de documentaire de manier waarop zij naar vluchtelingen kijken?

In dit verslag is er in het contextueel kader eerst aandacht voor Movies that Matter Educatie en haar werkzaamheden. Ook wordt hier de documentaire *The Crossing* besproken. Het daaropvolgende theoretisch kader gaat in op literatuur over attitude, attitudevorming en attitudebeïnvloeding en specifiek op het effect van film in de klas op de attitude van leerlingen. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksopzet toegelicht. In het vierde hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd, die vervolgens in het vijfde hoofdstuk worden geanalyseerd. Tot slot volgt de conclusie met een advies aan Movies that Matter Educatie betreffende *The Crossing*.

2. Contextueel kader

Dit hoofdstuk gaat in op de werkzaamheden van Movies that Matter Educatie, de film die in dit onderzoek centraal staat, *The Crossing*, en de relevantie en het doel van het onderzoek.

2.1 *Movies that Matter Educatie*

Movies that Matter Educatie opereert op twee gebieden. Ten eerste beheren zij een mediatheek met bijna vierhonderd educatiefilms, waarbij in veel gevallen lesmateriaal of online leerpaden ontwikkeld zijn. Zowel de films als het lesmateriaal zijn gratis beschikbaar voor docenten. Daarnaast organiseren ze jaarlijks schoolvoorstellingen op het Movies that Matter Festival in Den Haag. Deze schoolvoorstellingen zijn bedoeld voor leerlingen en hun docent en bestaan uit een film plus randprogrammering. Deze randprogrammering kan van alles zijn en heeft als doel de didactische waarde van de film te verhogen en het dialoog aan te wakkeren. Ter illustratie: op het Movies that Matter Festival 2016 bestond de randprogrammering van de *The True Cost*, een documentaire over de werkelijke prijs van *fast fashion*, uit het vooraf vouwen van spijkerbroeken in een sweat shop-setting, waarbij de snelste leerling het dagloon van een naaister uit Bangladesh won: twee euro. Na afloop van de film was er een oplossingenbingo, met verschillende oplossingen voor het enorme probleem dat in de documentaire geschetst werd, om het programma op een luchtige en positieve manier af te sluiten.

2.2 *Selectiecriteria voor educatiefilms*

Het selecteren van een geschikte educatiefilm voor de schoolvoorstellingen is geen eenvoudige taak. Allereerst is aansluiting bij de doelgroep (middelbare scholieren en mbo-studenten van verschillende niveaus) en bij de leerdoelen van bepaalde vakken (onder meer aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, ckv, burgerschap) van belang. De film moet daarnaast de aandacht vasthouden, maar tevens het mensenrechtenthema op de juiste manier behandelen en uitnodigen tot dialoog en debat (Movies that Matter, 2016). Dat dit soms, ondanks zorgvuldige voorbereiding, mis kan gaan, blijkt uit een voorbeeld van het afgelopen festival. Na de eerste dag bleek de eerdergenoemde documentaire *The True Cost* te langdradig en teveel herhalingen te bevatten voor leerlingen van het vmbo en mbo. Daarop werd besloten om de film de overige dagen in te korten van 90 tot 45 minuten. Dit leverde weliswaar positievere reacties van leerlingen op, maar ook klachten van docenten, die het einde abrupt vonden en betaald hadden voor een langer programma.

In het werkplan van Movies that Matter 2016 is een aantal selectiecriteria voor een goede educatiefilm opgenomen. Een goede educatiefilm:

- Opent de ogen voor een wereld zoals leerlingen die nog niet kennen: gebieden waar ze nog nooit van hebben gehoord, problemen die altijd langs hen heen zijn gegaan, mechanismen of persoonlijke gevolgen (van bijvoorbeeld discriminatie) waarvan ze niet wisten dat ze bestonden.
- Biedt voldoende context: leerlingen zouden de film in principe ook blanco moeten kunnen zien, dus zonder een docent, lesmateriaal of randprogrammering.

- Is niet te traag: de film moet de aandacht blijven vasthouden en blijven boeien.
- Heeft hoofdpersonen waarmee jongeren zich kunnen identificeren: dit hoeft niet direct te betekenen dat er jongeren voorkomen in de film, maar leerlingen moeten zich wel kunnen inleven.
- Kent een goede balans qua moralisme: niet te veel herhalen hoe slecht iets is, maar er mag ook niet over mensenrechtenschendingen heen gestapt worden.
- Biedt een handelingsperspectief: toont wat er ondernomen kan worden tegen de mensenrechtenschendingen.

2.3 *The Crossing*

The Crossing is een 55 minuten durende documentaire uit 2015, gemaakt door George Kurian. De documentaire volgt een groep Syrische vluchtelingen in de voorbereidingen voor hun reis van Egypte naar Europa en de zeven dagen durende oversteek naar Italië. Een van de mannen heeft een waterbestendige camera gekocht en filmt de dagen op de boot: de honger, de dorst, het gebrek aan ruimte, de smerigheid, de angst. De problemen zijn echter niet voorbij wanneer ze Europa veilig bereiken. De vluchtelingen krijgen weliswaar een voorlopige verblijfplaats, maar zitten verder in een volledig uitzichtloze situatie: ze mogen niet werken, geen taalcursus volgen, niet naar school en verliezen het contact met elkaar. *The Crossing* gaat over de strijd om een identiteit te behouden in de wirwar van opvangcentra, vergunningen en asielprocedures. In de evaluaties van de film door Movies that Matter komen de volgende inhoudelijk sterke punten naar voren:

- De film kan helpen bij het doorbreken van het stereotype beeld van vluchtelingen als 'arme, laagopgeleide mensen op zoek naar geluk'. De hoofdpersonen zijn leuke, creatieve, 'moderne' mensen die in Syrië een veelbelovende toekomst voor zich hadden.
- Uniek om mee te kunnen kijken bij de gevaarlijke oversteek van Egypte naar Italië.
- De teleurstelling over opvang in Europa wordt in beeld gebracht.

Deze drie punten worden getest in het onderzoek, door na te gaan in hoeverre de film erin is geslaagd het stereotype beeld van vluchtelingen te doorbreken, of leerlingen meer medeleven tonen na het zien van de film en of hun opvatting over de opvang is veranderd. Hier wordt in de methodologie verder op ingegaan. Naast de inhoud heeft de film nog een aantal andere sterke punten:

- Er zit 'lucht' in de film. De vluchtelingen maken zelf bijvoorbeeld grappen over de reis en er wordt veel gelachen.
- Goede lengte (55 minuten) voor in de klas.
- De film heeft een *human interest* insteek. Er wordt niet stilgestaan bij de juridische kant, of bij de discussie over aantallen vluchtelingen. De menselijke kant komt aan bod.

De volgende (eventuele) negatieve punten werden genoemd:

- Er zijn teveel hoofdpersonen, waardoor het lastig is om hen goed te leren kennen.
- Het wordt in de documentaire niet (geheel) duidelijk waarom ze Egypte verlaten, maar wel dat de opvang in Europa in bepaalde opzichten slecht geregeld is. De film zou kunnen worden

opgevat als pleidooi voor opvang in de regio, terwijl het niet realistisch is te denken dat Syrische vluchtelingen een veilig en zinvol heenkomen kunnen vinden in Egypte.

- De kijker leert de personen niet goed genoeg kennen om mee te gaan in hun verdriet van stilstaan.
- De protagonisten zijn te oud, waardoor leerlingen zich misschien niet met hen kunnen identificeren.

3. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk komen de theoretische concepten die als basis dienen voor het onderzoek aan bod, namelijk attitude, attitudevorming en -verandering, en worden onderzoeken met betrekking tot film in de klas besproken.

3.1 Attitude

Een attitude is een hypothetische constructie die de mate waarin een individu iets positief of negatief evalueert uitdrukt. Een attitude kan op allerlei zaken betrekking hebben: personen, plaatsen, dingen en gebeurtenissen (Schwarz & Bohner, 2001). Het concept attitude kan en wordt vaak als inwisselbaar gezien met soortgelijke termen als overtuigingen, waarden, ideeën, positie, mening, en vooroordelen.

Attitudes bestaan uit een affectief component, een cognitief component en een conatief component (Bohner & Wänke, 2002). Het affectieve component bestaat uit onze emotionele reacties op het attitudeobject. Attitudes die voornamelijk gebaseerd zijn op het affectieve component worden gestuurd door gevoel, emoties en waarden ten opzichte van het object (Schwarz, 1992). Een positieve attitude ten opzichte van vluchtelingen gebaseerd op affect kan bijvoorbeeld voortkomen uit waarden als tolerantie en empathie. Een op affect gebaseerde attitude heeft dus geen betrekking op evaluatie op basis van feiten. Mensen kunnen ondanks dat ze weinig kennis hebben van een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld een politieke partij, toch sterke gevoelens hierover hebben (Akert et al., 2014).

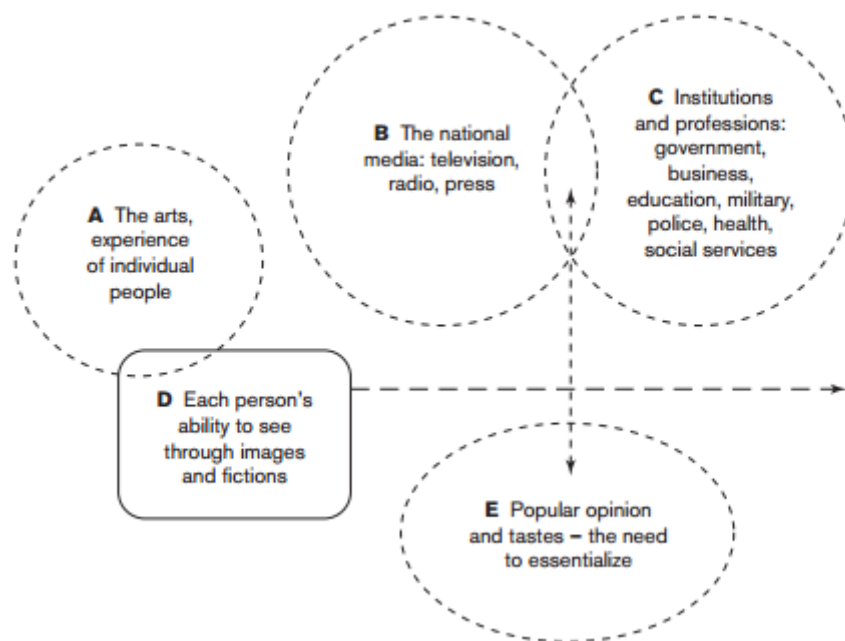
Het cognitieve component bestaat uit onze gedachten en opvattingen over het attitudeobject (Akert et al., 2014). Een attitude gebaseerd op het cognitieve component bestaat uit gedachten, veronderstellingen en oordelen over het attitudeobject (Breckler & Wiggins, 1987). Ter illustratie van het bovenstaande: de affectieve component van de attitude over vluchtelingen kan bijvoorbeeld inhouden dat men er een angstig of onprettig gevoel bij krijgt. De cognitieve component van deze attitude houdt bijvoorbeeld in dat men vindt dat Nederland de vluchtelingenstroom niet aankan en dat opvang in de regio gerealiseerd moet worden.

Het conatieve component bestaat uit handelingen of gedrag ten opzichte van het attitudeobject. Een op gedrag gebaseerde attitude wortelt in iemands observatie van hoe hij of zij zich gedraagt tegenover een object. De basis van ligt dus in het gedrag, op basis waarvan een attitude wordt gevormd (Akert et al., 2014). Een voorbeeld: iemand concludeert op basis van het feit dat hij zich altijd beleefd gedraagt tegenover asielzoekers, dat hij geen negatieve attitude ten opzichte van hen heeft. Dit component wordt voor de volledigheid genoemd maar is voor het huidige onderzoek minder relevant. Hoewel het uiteindelijk wel het einddoel van *Movies that Matter* is om niet alleen de attitude maar ook het gedrag te beïnvloeden, is er bij het conatieve component sprake van een attitude gebaseerd op gedrag, terwijl *Movies that Matter* het tegenovergestelde beoogd. Er zal daarom niet verder op deze component in worden gegaan.

De drie componenten worden in de literatuur apart besproken, maar in de praktijk werken deze vaak in combinatie met elkaar, dat wil zeggen dat vaak meerdere of alle componenten deel uitmaken van een attitude.

3.2 Hoe wordt een attitude gevormd?

Waar komen de gevoelens, emoties, gedachten, feitelijke opvattingen en handelingen ten opzichte van een attitudeobject vandaan? Uit onderzoek blijkt dat in ieder geval een deel van een attitude genetisch bepaald is (Akert et al., 2014). Een aanzienlijk deel wordt echter beïnvloed door sociale ervaringen. De onderstaande figuur (Holliday, Hyde & Kullman, 2010) geeft aan hoe verschillende 'bronnen' van attitudes samenhangen.

Figuur 1: Forces of representation (Holliday, Hyde & Kullman, 2010)

Een belangrijke bron van informatie komt van de media (B). In de moderne samenleving worden we constant gevoed met beelden van personen en gebeurtenissen op televisie, radio en gedrukte media, in de vorm van nieuws, documentaires, discussies en advertenties. De media heeft (met name in landen waar vrijheid van pers heerst) interactie met de populaire mening, wat inhoudt dat de media reageren op het dominante discours en andersom. Hetzelfde geldt voor de professionele en institutionele omgeving (C). Hieronder valt, zoals te zien in de figuur, ook onderwijs, waar dit onderzoek betrekking op heeft. Volgens Holliday, Hyde en Kullman (2010) ligt aan de basis van de gangbare mening altijd de behoefte om zaken essentialistisch voor te stellen – om enkele basiskenmerken of eigenschappen, de 'essentie' van attitudeobjecten, te zien als het geheel van deze objecten. Deze behoefte is inherent aan de mens en kan aan de basis liggen van stereotypering, vooroordelen en discriminatie (Linville, 1998).

Niet in de figuur opgenomen, maar wel een belangrijk onderdeel van de sociale omgeving waarin attitudes tot stand komen, bestaat uit vrienden, familie en kennissen. Attitudes van ouders

blijken significant positieve voorspellers te zijn voor de attitudes van hun (volwassen) kinderen. Dit wordt intergenerationele overdracht genoemd (Jansen & Jansen, 2013). Daarnaast hebben mensen de intrinsieke behoefte ergens bij te willen horen en niet sociaal uitgesloten te worden (Maslow, 1948), waardoor ze de neiging hebben hun attitudes aan te passen aan wat gepast is binnen de groep, en afwijkende attitudes te laten varen (Forsyth, 2006).

3.3 Hoe wordt een attitude beïnvloed?

De volgende paragrafen gaan in op algemene beïnvloeding van attitudes en op beïnvloeding toegespitst op het vluchtelingenonderwerp en op film.

3.3.1 Elaboration Likelihood Model

Het Elaboration Likelihood Model (Petty & Cacioppo, 1986) onderscheidt twee manieren waarop attitudes kunnen veranderen. De eerste is de centrale route. Deze manier wordt door mensen alleen gekozen wanneer zij bereid zijn om hun attitude eventueel te veranderen en tevens de mogelijkheid hebben om te luisteren naar de argumenten die worden aangedragen. De centrale route vereist hard nadenken. Op deze manier verandert dus voornamelijk het cognitieve component van een attitude. De tweede is de perifere route. Wanneer er hier voor gekozen wordt, besteed men niet veel aandacht aan de inhoud van argumenten maar eerder aan de kunde of kwaliteit van de boodschapper.

Petty en Cacioppo (1986) tonen aan dat verschillende factoren invloed hebben op de manier waarop een boodschap verwerkt wordt. Zo speelt intelligentie een rol: over het algemeen verwerken intelligente mensen boodschappen vaker centraal, en minder intelligente mensen vaker perifeer. Zijn mensen werkelijk geïnteresseerd in het onderwerp en is het persoonlijk relevant, dan zijn ze eerder geneigd zorgvuldig aandacht te besteden aan het onderwerp en de boodschap dus via de centrale route te verwerken. Movies that Matter tracht de persoonlijke relevantie voor leerlingen te vergroten door hen voorafgaand aan de film opdrachten te laten maken. Bij *The True Cost* laat het lesmateriaal leerlingen bijvoorbeeld kijken naar het labeltje in hun eigen kleding of nadenken over wat zij uitgeven aan kleding. Door de leerlingen persoonlijk bij het onderwerp te betrekken, is de kans groter dat zij grondiger aandacht zullen besteden aan de film.

Ook andere persoonlijke factoren kunnen invloed hebben op de attitudevorming of -verandering, zoals culturele achtergrond of geslacht. Deze zijn echter niet relevant voor Movies that Matter, dat als doelgroep klassen heeft die niet opgesplitst kunnen worden. Het is niet realistisch om te bedenken dat bepaalde films alleen aan meisjes worden getoond als blijkt dat deze hier meer effect op hebben, of alleen aan autochtone leerlingen. Movies that Matter richt zich op alle scholieren en maakt geen onderscheid (alleen op leerniveau en onder/bovenbouw).

3.3.2 Attitudeverandering met betrekking tot vluchtelingen

Attitudes met betrekking tot vluchtelingen kunnen op verschillende manieren beïnvloed worden. Een manier om meer begrip voor vluchtelingen te realiseren is het vertellen van persoonlijke verhalen (Roch, 2016). Volgens Roch helpen persoonlijke verhalen leerlingen om zich te identificeren met iemands ervaring en een realiteit te visualiseren die ver afstaat van die van henzelf. Dit sluit aan bij de

Masterscriptie van de onderzoeker, getiteld 'vluchtelingen: van massa naar mens', waarin het erkennen van de vluchteling als individu en persoon als mogelijkheid wordt gezien om het beeld van de vluchteling als onpersoonlijke massa, die in grote getale Europa 'overspoeld' te bestrijden (Huisman, 2016a). In *The Crossing* worden persoonlijke verhalen van een aantal vluchtelingen verteld. De verwachting is dus ook dat de film bij zal dragen aan medeleven en een positievere attitude.

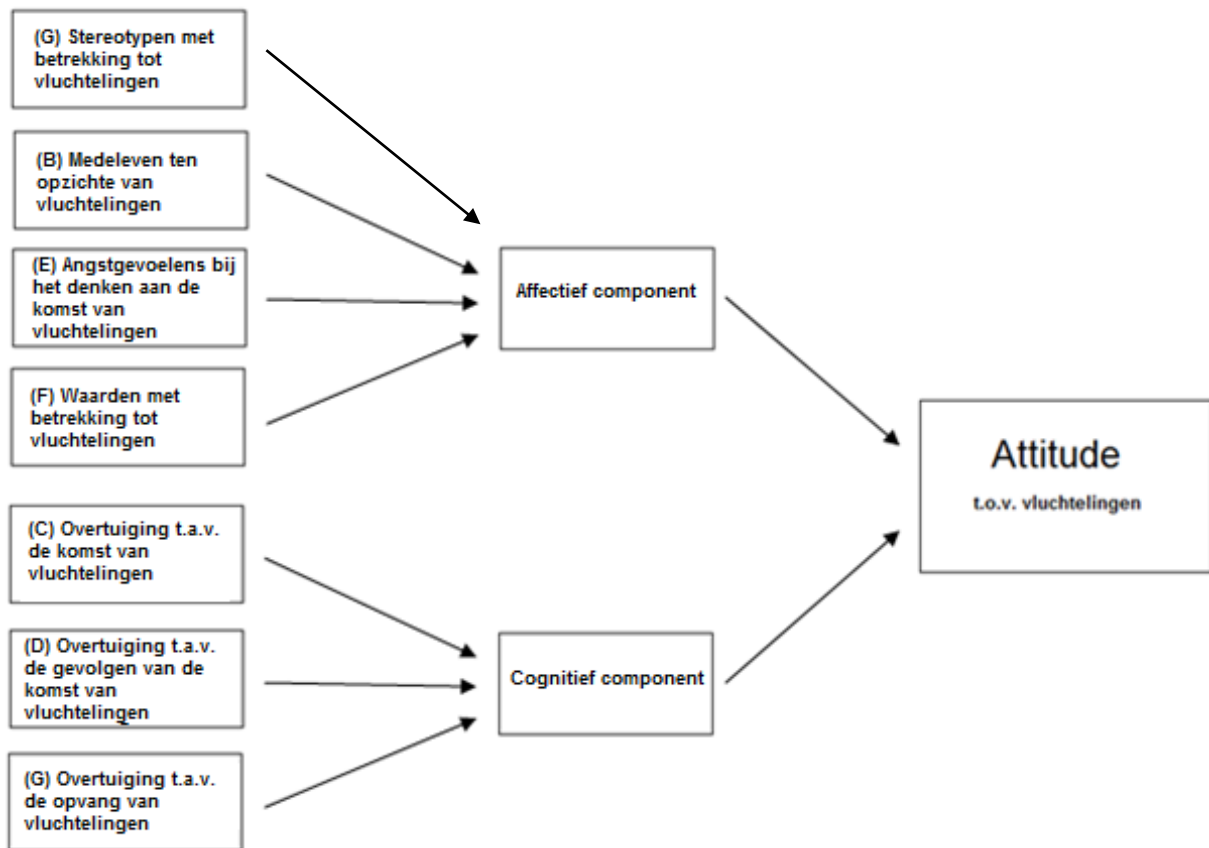
3.3.3 Film als beïnvloedende factor

Er bestaat grotendeels overeenstemming over het feit dat bewegende beelden invloed hebben op ons denken en soms ook op ons handelen (Hubers & Webbink, 2014). Film kan op verschillende manieren attitudes beïnvloeden. Allereerst kunnen er in een film zaken gepresenteerd worden, feitelijke kennis of argumenten, die tot dan toe onbekend waren bij de kijker. Denk in het kader van vluchtelingen bijvoorbeeld aan de situatie in opvangkampen in Turkije. De kijker weegt deze feiten en argumenten vervolgens af en besluit om al dan niet zijn attitude te veranderen (cognitieve component). Het voordeel van film in de klas ten opzichte van thuis is dat er ruimte is voor een inleiding of nagesprek, opdrachten of discussie, waardoor zoals in de vorige paragraaf beschreven de persoonlijke relevantie voor leerlingen vergroot kan worden. Ten tweede kan een film inspelen op de emoties en het gevoel van de kijker (affectieve component). Door bijvoorbeeld verontwaardiging op te roepen over de situatie van vluchtelingen in dergelijke opvangkampen, kan een attitude veranderen. Op beide componenten zal in het onderzoek worden ingegaan.

3.4 Attitudemeting

Uitgangspunt van de huidige attitudemeting is een conceptueel model, gebaseerd op de voorgaande theorieën en op het model van Berrez, De Vries, Tkauz en Van Amstel (2016), die grootschalig onderzoek (N=512) naar de attitude ten opzichte van vluchtelingen van vmbo2-leerlingen hebben uitgevoerd¹. Het model geeft de factoren weer die samen de attitude van leerlingen ten aanzien van vluchtelingen en de vluchtelingenkwestie vormen. Medeleven met vluchtelingen (B), angstgevoelens bij het denken aan de komst van vluchtelingen (C), de waarden met betrekking tot vluchtelingen (F) en de stereotypen (H) zijn de affectieve componenten van de attitude. Het cognitieve component wordt gevormd door de overtuiging ten aanzien van de komst van vluchtelingen (D), ten aanzien van de gevolgen van deze komst (E) en ten aanzien van de opvang van vluchtelingen (G). De hypothetische verbanden tussen de variabelen en de attitude worden in het onderstaande model weergegeven.

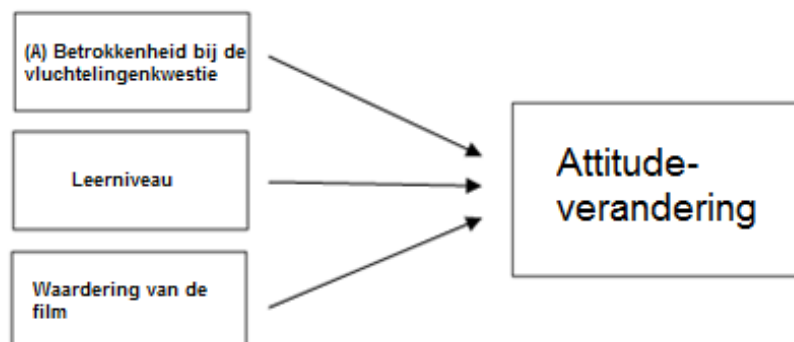
¹ Voor een uitgebreide verantwoording van de geselecteerde variabelen, zie het onderzoek van Berrez, De Vries, Tkauz en Van Amstel (2016).

Figuur 2: conceptueel model

3.5 Factoren van invloed op de attitudeverandering

Uitgaande van het Elaboration Likelihood Model (Petty & Cacioppo, 1986) is de verwachting dat hogere betrokkenheid bij het onderwerp en een hoger leerniveau (intelligentie) van leerlingen verwerking via de centrale route bevordert, waardoor er beter over de boodschap nagedacht zal worden. Daarnaast zal bij verwerking via de perifere route de kwaliteit van de boodschap, dus de waardering van de film, een rol spelen. Onderstaande figuur geeft deze hypothetische, positieve verbanden weer, die getoetst worden door middel van deelvraag 2, 4 en 6.

Figuur 3: factoren van invloed

3.6 Deelvragen

De belangrijkste overweging bij het opstellen van de deelvragen was: wat is nodig om de geschiktheid van *The Crossing* voor Movies that Matter te kunnen beoordelen? De tweede factor die meespeelde was het overzichtelijk houden van de resultaten. Daarom zijn alleen die vragen gesteld die cruciaal zijn om de adviesvraag te beantwoorden.

Een eerste belangrijk onderdeel van de beoordeling van de geschiktheid van *The Crossing* is een analyse van de waardering door de verschillende doelgroepen. Daarnaast wordt bekeken of de waardering van de film samenhangt met een eventuele attitudeverandering. Hieruit vloeien de eerste twee deelvragen voort:

1. *Hoe waarden de leerlingen de film The Crossing en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?*
2. *Bestaat er een correlatie tussen de waardering van de film en een eventuele attitudeverandering?*

Bij de centrale route van het Elaboration Likelihood Model gaat het om de zorgvuldige afweging van feiten en argumenten. Interessant is niet alleen om te onderzoeken of de betrokkenheid stijgt naar aanleiding van de film (dus of de kans op verwerking via de centrale route groter wordt), maar ook of de mate van betrokkenheid voorafgaand aan de film samenhangt met de mate van attitudeverandering. Hieruit vloeien de derde en de vierde deelvraag voort:

3. *Brengt de film een verandering in betrokkenheid teweeg en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?*
4. *Bestaat er een correlatie tussen de betrokkenheid van leerlingen bij het vluchtelingenonderwerp en een eventuele attitudeverandering?*

Naast waardering en betrokkenheid is de vraag of de film een attitudeverandering teweegbrengt en of het leerniveau hier invloed op heeft, zeer belangrijk bij de eventuele selectie van *The Crossing*. De vijfde en zesde deelvraag luiden daarom:

5. *Brengt de film een verandering in attitude teweeg en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?*
6. *Bestaat er een correlatie tussen het leerniveau van leerlingen en een eventuele attitudeverandering?*

Tot slot is het interessant om na te gaan of de film enkel invloed heeft op de attitude over zaken die direct aan bod komen in de film, of dat de film ook invloed heeft op de attitude over vluchtelingen in het algemeen. Het doel van Movies that Matter is de ogen van leerlingen te openen en hen ertoe zetten zelf na te denken en een mening te vormen. Idealiter leidt *The Crossing* dus tot een reflectie

van leerlingen op de vluchtelingenkwestie in het algemeen, en niet slechts met betrekking tot de onderwerpen die direct aan bod komen in de film. De zevende deelvraag luidt daarom als volgt:

7. Is het effect van de film op de attitude van leerlingen ten opzichte van de vluchtelingenkwestie sterker met betrekking tot zaken die direct aan bod komen in de film dan met betrekking tot de vluchtelingenkwestie in het algemeen?

3.5 Adviesvraag

Aan de hand van de beantwoording van de deelvragen wordt uiteindelijk de volgende adviesvraag, gesteld door Movies that Matter, in dit onderzoek beantwoord:

Is de film The Crossing een geschikte keuze voor de programmering van de schoolvoorstellingen van het Movies that Matter Festival 2017 en zo ja, voor welke doelgroep?

4. Methodologie

4.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek kent een vierdelige, kwantitatieve opzet, gevolgd door een vijfde, kwalitatieve component. De onderzoeksopzet is weergegeven in tabel 1.

Onderdeel	Onderzoekscomponent	Tijdsduur
1	Nulmeting: meting attitude leerlingen voorafgaand aan de film	10 minuten
2	Filmvertoning <i>The Crossing</i>	55 minuten
3	Meting van de waardering van de film door leerlingen	2 minuten
4	Nameting: meting attitude leerlingen na het zien van de film	10 minuten
5	Focus group interview: discussie naar aanleiding van het onderzoek	10-20 minuten

Tabel 1: onderzoeksopzet

4.1.1 Kwantitatief onderzoek

Voorafgaand aan het onderzoek werd leerlingen enkel verteld dat ze een film gingen kijken en dat Movies that Matter geïnteresseerd was in hoe zij van te voren over het onderwerp 'vluchtelingen' dachten. Verder werd benadrukt dat er geen goede of foute antwoorden waren, dat het ging op hun eigen mening, dat hun eerste gevoel belangrijk was en dat ze best snel mochten antwoorden.

De nulmeting werd uitgevoerd aan de hand van 19 stellingen waarbij leerlingen op een 5-puntsschaal aangaven in hoeverre ze het met de stelling eens of oneens zijn. Dit onderdeel duurde ongeveer tien minuten en gebeurde door middel van stemkastjes. De stellingen en de 5-puntsschaal werden geprojecteerd op een scherm in de klas, waarna de leerlingen middels toetsen op de stemkastjes die corresponderen met de antwoordmogelijkheden op het scherm hun mening gaven. Deze werkwijze heeft twee voordelen. Ten eerste worden de antwoorden direct in het systeem opgeslagen, wat analyse achteraf vergemakkelijkt. Ten tweede wordt deze methode, die ook op de schoolvoorstellingen op het Movies that Matter Festival wordt toegepast, over het algemeen zeer positief gewaardeerd door leerlingen en maakt dit het onderzoek voor hen leuker en levendiger.

Er is voor een 5-puntsschaal gekozen om de antwoordopties op het scherm overzichtelijk te houden. In de optiek van de onderzoeker zou de het voor leerlingen bij een 7-puntsschaal te lastig worden om snel te zien welke antwoorden met welke toetsen op het stemkastje corresponderen, waardoor de kans op fouten groter wordt.

Na de nulmeting volgde de filmvertoning op groot scherm in de klas. Na de film werd leerlingen alleen verteld dat er weer een aantal vragen kwamen. Leerlingen werd eerst door middel van stellingen gevraagd naar hun mening over de film, vervolgens gebeurde de nameting op dezelfde manier en met dezelfde stellingen als de nulmeting, aangepast in volgorde om verveling of irritatie bij leerlingen zoveel mogelijk te voorkomen. Na afloop werd het onderzoek en het doel verder toegelicht.

De onderzoeker is zich ervan bewust dat leerlingen door deze opzet het doel van het onderzoek kunnen achterhalen, wat de validiteit van het onderzoek in gevaar kan brengen. Hier wordt in paragraaf 7.2 op ingegaan.

4.1.2. Kwalitatief onderzoek

Om de validiteit van het onderzoek te vergroten is ook een kwalitatieve component toegevoegd aan het onderzoek. Zo werd tijdens de afname van het onderzoek *participant observation* (Dörnyei, 2007) uitgevoerd: de reacties van de leerlingen op de film en op de stellingen werden geobserveerd. Na afloop van het kwantitatieve onderzoek (om de uitkomsten hiervan niet te beïnvloeden), werd een kort *focus group interview* (Dörnyei, 2007) gehouden waarbij de onderzoeker optrad als moderator, wiens taak het was om zoveel mogelijk leerlingen aan het woord te laten en hen aan te moedigen kritisch te denken (Dörnyei & Murphey, 2003). Vragen die richting gaven aan de discussie waren onder andere:

- Wat vond je van de film? Heftig? Zelig? Saai? Hoe komt het dat je dat vindt?
- Heeft de film de manier waarop je over vluchtelingen denkt veranderd? Zo ja, op welke manier? Zo nee, hoe komt dit?
- Kwamen in de film zaken aan bod die je nog niet wist of nog niet eerder zo bekeken had?

Doel van het kwalitatieve component was niet op zichzelf staande resultaten genereren, maar om de kwantitatieve uitkomsten te ondersteunen of te verklaren. Omdat het onderzoek gebonden was aan lesuren (blokkuur) was het niet mogelijk de kwalitatieve component verder uit te breiden.

4.2 Onderzoekspopulatie

In totaal hebben 447 middelbare schoolleerlingen en mbo-studenten uit 27 klassen van 13 scholen deelgenomen aan het onderzoek. Er is geprobeerd om een zo gevarieerd mogelijke onderzoeksgroep te verkrijgen, om een zo representatief mogelijke steekproef te realiseren (Dörnyei, 2007). Hierdoor is gekozen voor scholen zowel binnen als buiten Amsterdam. De documentaire wordt door Movies that Matter niet geschikt geacht voor eerste en tweede klassen. De doelgroep bestond dan ook uit havo 3-4, vwo 3-5, vmbo3 en alle leerjaren van het mbo. Ook hier werd zoveel mogelijk variatie nagestreefd. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de onderzoekspopulatie weer.

School	Plaats	Niveau en leerjaar	Aantal leerlingen
1	Amsterdam	Vwo 5	50
2	Amsterdam	Mbo4, jaar 2	21
3	Amsterdam	Vwo4	73
4	Amsterdam	Mbo3, jaar 2	23
5	Amsterdam	Vwo3	24
6	Haarlem	Vwo3	17
7	Bergen	Vwo3	13
8	Zaandam	Vmbo3	20
9	Amsterdam	Havo4	22
10	Haarlem	Havo4	77

11	Amsterdam	Vmbo3	70
12	Amsterdam	Vwo4	21
13	Purmerend	Vmbo3	16

Tabel 2: onderzoekspopulatie

4.3 Werving

Allereerst is er een oproep op LinkedIn en Facebook geplaatst om mee te doen aan het onderzoek, maar dit gaf weinig resultaat. Daarom is er vervolgens actieve werving gedaan door middel van een *direct mailing* naar docenten die in de database van Movies that Matter staan. Hier kwam een enorme respons op; zo veel zelfs dat een selectie gemaakt moest worden van scholen waar de onderzoeker persoonlijk langs kon gaan. Dit gebeurde op basis van het doel om een zo gevarieerd mogelijke onderzoeksgroep te verkrijgen zoals beschreven in 3.4.

De overige participanten werd de mogelijkheid gegeven om het onderzoek zelfstandig uit te voeren in hun klas. Hiervoor kregen ze een handleiding, de vragenlijsten met de uitleg die normaal mondeling door de onderzoeker werd verteld en een Excel-bestand waarin ze de antwoorden konden verwerken. De handleiding en vragenlijsten zijn opgenomen in bijlage I en II.

Veel docenten vertelden graag mee te willen doen omdat ze de vluchtelingenkwestie een belangrijk onderwerp vinden, maar het lastig vinden om dit (zelf) in de klas te bespreken. Zij gaven aan film een goede mogelijkheid te vinden om leerlingen te laten nadenken over het onderwerp en een eigen mening te laten vormen. Dit bevestigt de relevantie en de urgentie van het onderzoek. Participerende docenten ontvingen als dank de jubileum dvd-box 'Tien jaar Movies that Matter'.

4.4 Operationalisering conceptueel model

Bij elk van de variabelen uit het conceptueel model (figuur 2) zijn stellingen geformuleerd om deze variabelen te meten. Dit zijn de afhankelijke variabelen; de onafhankelijke variabele is de filmvertoning. Om de validiteit van het onderzoek te vergroten, is elke variabele aan de hand van meerdere stellingen (2 of 3) gemeten, die vervolgens getoetst zijn aan de hand van Cronbach's Alpha (zie paragraaf 4.7.2). In de volgende tabel worden de variabelen weergegeven met de bijbehorende stellingen uit de enquête. Stellingen 4 t/m 15 zijn afkomstig van het onderzoek van Berrez et al. (2016)². Stelling 16 t/m 19 hebben direct betrekking op zaken die in de film aan bod komen en zijn toegevoegd om deelvraag 7 te beantwoorden.

Variabele	Benaming	Nr.	Enquêtevragen uitgeschreven	Pos/neg
B	Medeleven met vluchtelingen (affectieve afweging)	4	Ik leef mee met wat de vluchtelingen allemaal meemaken.	Pos
		5	Ik voel me verantwoordelijk voor de vluchtelingen die naar Nederland komen.	Pos
C	Overtuiging t.a.v. de komst van vluchtelingen	6	Ik heb er geen problemen mee als er een asielzoekerscentrum in mijn buurt komt.	Pos

² Voor een uitgebreide verantwoording van de stellingen, zie het onderzoek van Berrez, De Vries, Tkauz en Van Amstel (2016).

	(cognitieve afweging)	7	Ik vind dat er geen nieuwe opvanglocaties voor vluchtelingen bij moeten komen.	Neg (Omgeschaald naar positief)
		8	Ik vind dat de regering genoeg vluchtelingen heeft opgevangen en de grenzen moet sluiten.	Neg (Omgeschaald naar positief)
D	Overtuiging t.a.v. de gevolgen van de komst van vluchtelingen (cognitieve afweging)	9	Ik denk dat de vluchtelingen in de toekomst een positieve bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse economie	Pos
		10	Ik denk dat de komst van vluchtelingen een bedreiging voor de Nederlandse cultuur vormt.	Neg (Omgeschaald naar positief)
		11	Ik denk dat door de aanwezigheid van vluchtelingen Nederland onveiliger wordt.	Neg (Omgeschaald naar positief)
E	Angstgevoelens bij het denken aan de komst van vluchtelingen (affectieve afweging)	12	Ik voel me bedreigd door het aantal vluchtelingen dat naar Nederland komt.	Neg (Omgeschaald naar positief)
		13	Van de gedachte aan al die vluchtelingen die naar Nederland komen raak ik in paniek.	Neg (Omgeschaald naar positief)
F	Waarden (affectieve afweging)	14	Ik vind dat een rijk land als Nederland de plicht heeft om vluchtelingen op te nemen.	Pos
		15	Ik vind dat Nederland zich niet moet bezig houden met vluchtelingen uit andere delen van de wereld	Neg (Omgeschaald naar positief)
G	Overtuigingen t.a.v. de opvang van vluchtelingen in Nederland (cognitieve afweging)	16	Ik vind dat vluchtelingen die een verblijfsvergunning hebben direct de mogelijkheid moeten hebben om te werken, naar school te gaan of een taalcursus te volgen	Pos
		17	Ik vind de opvang van vluchtelingen in Nederland goed geregeld	Pos
H	Stereotypen	18	Alle vluchtelingen zijn arme mensen	Neg (Omgeschaald naar positief)
		19	Alle vluchtelingen komen alleen naar Europa om geluk te zoeken	Neg (Omgeschaald naar positief)

Tabel 3: operationalisering conceptueel model (B t/m F afkomstig uit Berrez, De Vries, Tkauz en Van Amstel, 2016)

De vragen werden door elkaar gesteld om te voorkomen dat leerlingen door hadden dat er met verschillende stellingen dezelfde variabele werd gemeten. Om eventuele verveling en irritatie bij leerlingen te voorkomen is de volgorde van de stellingen na de film aangepast ten opzichte van de stellingen voor de film (zie bijlage II voor de volgorde van beide enquêtes). Idealiter zou ook de formulering zijn aangepast, maar dit brengt het risico met zich mee dat de formulering de antwoorden beïnvloedt, waardoor de validiteit van het onderzoek in gevaar gebracht zou worden.

De stellingen zijn genuanceerd verwoord (door middel van constructies als 'ik vind dat...'), om zo een sterkere mening van leerlingen uit te lokken. Over het algemeen geldt: hoe stelliger de stelling, hoe minder stellig het antwoord, en andersom. Daarnaast is gevarieerd in positieve en negatieve vraagstelling, om te voorkomen dat alle antwoorden zich aan één kant van de schaal zouden bevinden (Dörnyei, 2007).

4.5 Factoren van invloed

Om deelvraag 2, 4 en 6 te beantwoorden werden variabelen 'betrokkenheid', 'leerniveau' en 'waardering' gemeten. Dit zijn de afhankelijke variabelen waarvan de invloed op de onafhankelijke variabele 'attitudeverandering' wordt gemeten. De correlaties tussen deze variabelen en de attitudeverandering werden door middel van Spearman correlatietoetsen gemeten.

4.5.1 Enquête waardering

Om na te gaan of er een verband is tussen de waardering van de film door de leerlingen en het effect op de attitude, de tweede deelvraag, werd de leerlingen na de filmvertoning gevraagd om hun mening over de film. Dit gebeurde door de volgende vragen:

1. Ik vond de film leerzaam/interessant (1 helemaal mee oneens – 5 helemaal mee eens)
2. Ik vond de film saai/langzaam (1 helemaal mee oneens – 5 helemaal mee eens)
3. Welk cijfer geef je de film? (1-10)

4.5.2 Betrokkenheid

De betrokkenheid werd door middel van drie stellingen gemeten, zoals weergegeven in tabel 4.

Variabele	Benaming	Nr.	Enquêtevragen uitgeschreven	Pos/neg
A	Betrokkenheid bij het vluchtelingenonderwerp	1	Ik vind het volgen van het nieuws over het vluchtelingenonderwerp belangrijk.	Pos
		2	Ik vind het belangrijk dat het vluchtelingenonderwerp op school wordt besproken.	Pos
		3	Ik vind dat het vluchtelingenonderwerp geen belangrijk thema moet zijn in de politiek.	Neg (omgeschaald naar positief)

Tabel 4: variabele 'betrokkenheid' (Berrez, De Vries, Tkauz & Van Amstel, 2016).

4.5.3 Leerniveau

Van iedere onderzoeksgroep werd het leerniveau (vmbo, havo, vwo of mbo) genoteerd. Movies that Matter maakt bij de programmering voor het festival slechts onderscheid tussen niveau en tussen onderbouw en bovenbouw. Om deze reden wordt het verschil tussen bijvoorbeeld gymnasium en atheneum of tussen vwo 4 en vwo 5 niet geanalyseerd.

4.6 Verwerking data

De data is verwerkt en geanalyseerd met het programma SPSS. De stappen die voorafgaand aan de analyses zijn gezet worden hieronder besproken.

4.6.1 Omschalen variabelen

In de stellingen werd gevarieerd met positieve en negatieve vraagstellingen. De eerste stap in de data-analyse was het omschalen van variabelen, zodat bij elke stelling een score van 1 een negatieve

attitude tegenover vluchtelingen inhield, en een score van 5 een positieve attitude³. Van de stellingen voor de film werden nummer 3, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18 en 19 omgeschaald. Van de stellingen na de film waren dit de corresponderende stellingen, namelijk nummer 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13 en 15 (zie bijlage II voor de nummers).

4.6.2 *Samenvoegen variabelen*

In het onderzoek werden verschillende variabelen gemeten, elk aan de hand van twee of drie stellingen. Voordat deze stellingen samengevoegd konden worden tot één variabele die bijvoorbeeld de betrokkenheid mat, werd de betrouwbaarheid van de interne consistentie van de variabelen gemeten door middel van een *Cronbach's Alpha* analyse. Ook werd getoetst of de variabelen consistent genoeg waren om het cognitieve en het affectieve component van de attitude, en de volledige attitude te meten. De volgende tabel geeft de resultaten van de betrouwbaarheidsanalyse weer.

	Variabele	Voor	Na
A	Betrokkenheid	$\alpha = 0,67$	$\alpha = 0,75$
B	Medeleven	$\alpha = 0,35$	$\alpha = 0,52$
C	Overtuiging met betrekking tot de komst van vluchtelingen	$\alpha = 0,78$	$\alpha = 0,79$
D	Overtuiging met betrekking tot de gevolgen van de komst van vluchtelingen	$\alpha = 0,65$	$\alpha = 0,72$
E	Angstgevoelens bij de gedachte aan de komst van vluchtelingen	$\alpha = 0,74$	$\alpha = 0,78$
F	Waarden	$\alpha = 0,55$	$\alpha = 0,57$
G	Overtuiging met betrekking tot de opvang van vluchtelingen	$\alpha = 0,20$	$\alpha = 0,33$
H	Doorbreking stereotypen	$\alpha = 0,23$	$\alpha = 0,49$
I	Affectief component	$\alpha = 0,68$	$\alpha = 0,71$
J	Cognitief component	$\alpha = 0,78$	$\alpha = 0,82$
K	Totale attitude	$\alpha = 0,87$	$\alpha = 0,88$

Tabel 5: *Cronbach's Alpha* analyse

Naar aanleiding van de betrouwbaarheidsanalyses werden nieuwe variabelen gecreëerd voor de variabelen (A), (C), (D), (E), (F), (I), (J) en (K), waarbij onderscheid werd gemaakt tussen voor en na de film.

³ Uitzondering is de stelling 'Ik vind dat de opvang van vluchtelingen in Nederland goed geregeld is', die niet de attitude t.o.v. vluchtelingen, maar t.o.v. het *vluchtelingenonderwerp* meet. Hier houdt een score van 5 in dat de leerling de opvang niet goed geregeld vindt, een 1 dat de opvang wel goed geregeld wordt gevonden.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het kwantitatieve onderzoek gepresenteerd. Deze worden in hoofdstuk 6 geanalyseerd en verder besproken, eventueel ondersteund door gegevens die tijdens de kwantitatieve dataverzameling gegenereerd zijn. Er wordt eerst ingegaan op de aparte variabelen (deelvraag 1, 3 en 5) en vervolgens op de correlaties (deelvraag 2, 4, 6).

5.1 Waardering

De eerste deelvraag luidt: *Hoe waarderen de leerlingen de film The Crossing en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?* De volgende tabel geeft gemiddelde waardering per onderzoeksgroep (vmbo, havo, vwo, mbo) weer, evenals het gemiddelde van de volledige onderzoeksgroep. De resultaten van stelling 2 en 3 worden gegeven in scores op de 5-puntsschaal. Hierop correspondeert 1 met helemaal mee oneens, 2 met een beetje mee oneens, 3 met neutraal, 4 met een beetje mee eens en 5 met helemaal mee eens.

Nr.	Stelling	Vmbo (N=106)	Havo (N=99)	Vwo (N=198)	MBO (N= 44)	Gemiddeld (N=447)
1	<i>Ik geef de film het cijfer (1-10):</i>	6,9	7	7,6	6,7	7,2
2	<i>Ik vond de film leerzaam/interessant</i>	3,5	4	4,2	3,5	3,9
3	<i>Ik vond de film langzaam/traag</i>	2,8	2,9	2,3	3,1	2,6

Tabel 6: resultaten waardering

5.2 Betrokkenheid

De derde deelvraag is als volgt: *Brengt de film een verandering in betrokkenheid teweeg en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?* Onderstaande tabel geeft de resultaten van de paired samples t-test op de variabele 'betrokkenheid' aan, voor zowel de volledige onderzoeksgroep als per leerniveau.

	Voor	Na	T(df)	Effect size***
Betrokkenheid (N=447)	3.69 (SD=.91)	3.78 (SD=.95)	T(353)=-2.47**	0.24
Vmbo (N=106)	3.31 (SD=.92)	3.79 (SD=.96)	T(103)=-5.54*	0.54
Havo (N=99)	3.64 (SD=.87)	3.67 (SD=.87)	T(98)=-0.61	0.06
Vwo (N=198)	4.01 (SD=.81)	4.08 (SD=.83)	T(196)=-1.59	0.11
Mbo (N=44)	3.02 (SD=.80)	3.29 (SD=.86)	T(42)=-1.98*	0.31

*p<0.05, **p<0.01, ***Cohen's d^4

Tabel 7: resultaten betrokkenheid

⁴ Cohen (1988) definieert een effect kleiner dan 0.2 als klein, tussen 0.2 en 0.6 als middelgroot en groter dan 0.6 als groot.

5.3 Attitude

De vijfde deelvraag luidt: *Brengt de film een verandering in attitude teweeg en is er verschil tussen de verschillende doelgroepen?* De totale attitude werd gemeten door alle variabelen en stellingen die getoetst zijn in de enquête, behalve de waarderingsvragen en de stellingen die betrekking hadden op betrokkenheid (zie paragraaf 5.2). De volgende tabel geeft de resultaten van de paired samples t-test, die het verschil in attitude voor en na de film mat, weer.

	Voor	Na	T(df)	Effect size***
Totale attitude (N=447)	3.50 (SD=.67)	3.72 (SD=.70)	T(442)=-10.76**	0.51
Vmbo (N=106)	3.36 (SD=.65)	3.57 (SD=.70)	T(103)=-4.20**	0.41
Havo (N=99)	3.50 (SD=.68)	3.72 (SD=.70)	T(98)=-6.61**	0.66
Vwo (N=198)	3.71 (SD=.56)	3.93 (SD=.60)	T(196)=-7.25**	0.52
Mbo (N=44)	2.84 (SD=.71)	3.11 (SD=.73)	T(42)=-3.50**	0.53

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, ***Cohen's d

Tabel 8: resultaten attitudeverandering

Bij het meten van de attitude ten opzichte van vluchtelingen wordt onderscheid gemaakt tussen het affectieve en het cognitieve component. Deze worden in de volgende paragrafen besproken.

5.3.1. Affectieve component

Het affectieve component van de attitude werd gemeten door het medeleven, het verantwoordelijkheidsgevoel, de waarden, de stereotype overwegingen en de angstgevoelens van leerlingen ten opzichte van vluchtelingen te meten. De tabel geeft de resultaten van de paired samples t-test weer.

	Voor	Na	T(df)	Effect size***
Affectief component (N=447)	3.56 (SD=.68)	3.74 (SD=.69)	T(442)=-7.93**	0.38
Vmbo (N=106)	3.36 (SD=.60)	3.52 (SD=.66)	T(103)=-2.80**	0.27
Havo (N=99)	3.59 (SD=.69)	3.76 (SD=.68)	T(98)=-4.54**	0.46
Vwo (N=198)	3.77 (SD=.62)	3.94 (SD=.62)	T(196)=-5.4**	0.38
Mbo (N=44)	3.06 (SD=.72)	3.28 (SD=.73)	T(42)=-2.81**	0.43

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, ***Cohen's d

Tabel 9: resultaten affectieve component

5.3.2. Cognitieve component.

Het cognitieve component van de attitude werd gemeten door de overtuigingen met betrekking tot de komst van vluchtelingen en de gevolgen van deze komst te meten, evenals de overtuigingen met betrekking tot de opvang van vluchtelingen in Nederland. De tabel geeft de resultaten van de paired samples t-test weer.

	Voor	Na	T(df)	Effect size***
Cognitief component (N=447)	3.43 (SD=.76)	3.59 (SD=.80)	T(442)=-5.84**	0.28
Vmbo (N=106)	3.39 (SD=.80)	3.46 (SD=.79)	T(103)=-1.12**	0.11
Havo (N=99)	3.41 (SD=.75)	3.58 (SD=.83)	T(98)=-3.50**	0.35
Vwo (N=198)	3.65 (SD=.61)	3.82 (SD=.66)	T(196)=-4.48**	0.32
Mbo (N=44)	2.61 (SD=.78)	2.85 (SD=.84)	T(42)=-2.58*	0.39

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, ***Cohen's d

Tabel 10: resultaten cognitieve component

5.4 Correlaties

In de volgende paragrafen worden de invloed van verschillende factoren op het attitudeverschil besproken en worden deelvraag 2, 4 en 6 beantwoord.

5.4.2 Waardering

De tweede deelvraag is: *Bestaat er een correlatie tussen de waardering van de film en een eventuele attitudeverandering?* Om een mogelijke correlatie tussen de waardering van de film en de verandering in attitude aan te tonen is een Spearman correlatietoets uitgevoerd. Hiervoor werd de stelling 'ik vond de film langzaam/traag' omgepoold en samengevoegd met de stelling 'ik vond de film leerzaam/interessant' tot de variabele 'waardering' ($\alpha = 0.78$). Er werd een zwakke, significante, positieve correlatie aangetroffen ($r = 0.24$, $p < 0.01$).

Zowel bij de groep die de film met een 3 of lager waardeerde ($M = 3.20$, $SD = .65$, $t(153) = -3.60$) als bij de groep die de film met een 3.1 of hoger waardeerde ($M = 3.66$, $SD = .63$, $t(286) = -10.98$) is de positieve attitudeverandering significant ($p < 0.01$). De effectgroottes zijn respectievelijk $d = 0.29$ en $d = 0.65$.

5.4.2 Betrokkenheid

De vierde deelvraag luidt: *Bestaat er een correlatie tussen de betrokkenheid bij het onderwerp en een eventuele attitudeverandering?* Om na te gaan of er een correlatie bestaat tussen betrokkenheid en attitudeverandering is een Spearman correlatietoets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er een zwakke, significante, positieve correlatie bestaat tussen de betrokkenheid en de attitude ($r = 0.10$, $p < 0.05$).

Zowel bij de minder betrokken groep (betrokkenheid ≤ 3) ($M = 2.95$, $SD = .63$, $t(124) = -4.00$) als bij de meer betrokken groep (betrokkenheid > 3) ($M = 3.71$, $SD = .55$, $t(317) = -10.58$) was de attitudeverandering significant ($p < 0.01$). De effectgroottes zijn respectievelijk $d = 0.36$ en $d = 0.59$.

5.4.3 Opleidingsniveau

De zesde deelvraag luidt: *Bestaat er een correlatie tussen het opleidingsniveau van leerlingen en een eventuele attitudeverandering?* Een Spearman correlatietoets wees uit dat er geen significante correlatie tussen opleidingsniveau en attitudeverandering bestaat ($r = 0.26$, $p > 0.05$).

5.5 Resultaten per variabele

De vijfde deelvraag is: *Is het effect van de film op de attitude van leerlingen ten opzichte van de vluchtelingenkwestie sterker met betrekking tot zaken die direct aan bod komen in de film dan met betrekking tot de vluchtelingenkwestie in het algemeen?* De volgende tabel geeft de resultaten van paired samples t-test analyses weer per onderzochte variabele. Variabelen die direct aan bod kwamen in de film zijn G1, G2, H1 en H2.

	Variabele (N=447)	Voor	Na	T(df)	Effect size***
B1	Medeleven	3.67 (SD=1.19)	3.65 (SD=1.19)	T(437)=0.40	0.02
B2	Verantwoordelijkheid	2.08 (SD=1.19)	2.62 (SD=1.28)	T(439)=-9.92**	0.47
C	Overtuiging komst	3.51 (SD=1.07)	3.61 (SD=1.08)	T(442)=-2.61**	0.12
D	Overtuiging gevolgen	3.34 (SD=.94)	3.53 (SD=.96)	T(441)=-4.85**	0.23
E	Angstgevoelens	3.97 (SD=1.06)	4.10 (SD=1.05)	T(440)=-2.58**	0.16
F	Waarden	3.64 (SD=1.00)	3.74 (SD=1.01)	T(442)=-2.47*	0.12
G1	Overtuiging snel aan het werk	4.00 (SD=1.14)	4.01 (SD=1.14)	T(437)=-0.19	0.01
G2	Overtuiging opvang goed geregeld	2.87 (SD=.95)	3.26 (SD=1.03)	T(437)=5.14**	0.26
H1	Stereotype arme mensen	3.97 (SD=1.13)	4.09 (SD=1.05)	T(439)=-2.44*	0.12
H2	Stereotype gelukszoekers	3.72 (SD=1.31)	3.86 (SD=1.27)	T(438)=-2.42*	0.12

*p<0.05, **p<0.01, *** Cohen's d

Tabel 11: resultaten per variabele

6. Analyse van resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit hoofdstuk 5 geanalyseerd en besproken.

6.1 Waardering

The Crossing wordt gemiddeld beoordeeld met het cijfer 7,2, een redelijke score. Leerlingen vinden de film gemiddeld redelijk interessant en leerzaam (3,9 op een 5-puntsschaal) en niet zeer langzaam of traag (2,6). Deze score komt overeen met de over het algemeen positieve reacties die tijdens het *focus group interview* naar voren kwamen. Zoals onderstaande tabel aangeeft, werden de films voor het voortgezet onderwijs op het festival in 2016, dat in totaal door 4.910 leerlingen bezocht werden, gemiddeld met een 8,2 beoordeeld.

Film	Cijfer film	Cijfer randprogrammering	Aantal bezoekers
<i>Trash</i>	8,9	8,2	686
<i>The True Cost</i>	7,1	6,8	2.036
<i>Fruitvale Station</i>	8,6	7,7	1.585
<i>#chicagoGirl</i>	8,3	7,4	241
<i>Het Vonnis</i>	8,4	7,2	242
<i>Welcome</i>	8,1	7,7	120
Gemiddeld/totaal	8,2	7,5	4.910

Tabel 12: gemiddelde waardering Festival 2016

6.1.1 Voordelen festivalvertoning

Zo op het eerste gezicht lijkt *The Crossing* dus beneden gemiddeld te scoren. Hier zijn echter enkele kanttekeningen bij te plaatsen. Ten eerste kunnen verschillende factoren van de filmvertoning in de klas hebben afgedaan aan de waardering. Zo konden enkele lokalen niet goed verduisterd worden en werd de film een keer onderbroken door een defecte internetverbinding. Daarnaast is er in het klaslokaal veel afleiding van klasgenoten en mobiele telefoons. Leerlingen wisten in veel gevallen van te voren niet dat ze een film zouden gaan kijken en hadden zich dus ook niet ingesteld op een uur stilzitten en stil zijn. Deze factoren zijn niet of in mindere mate aanwezig in een bioscoop. Daarnaast is een bezoek aan een filmhuis, waar veel leerlingen nog nooit eerder zijn geweest, een leuk uitje. Met al deze factoren in ogenschouw genomen is het dus goed mogelijk dat een bioscoopvertoning van *The Crossing* hoger gewaardeerd zal worden dan een klaslokaalvertoning.

Daarnaast worden films op het festival altijd begeleid door een randprogrammering, zoals een spel of een gesprek met experts. De randprogrammering draagt bij aan een volledige festivalervaring. Bij de films *Welcome* en *#chicagoGirl* bestond de randprogrammering in 2016 uit een nagesprek met een jonge, Syrische vluchteling. Dit maakte diepe indruk op de leerlingen. Bij *The Crossing* kan gedacht worden aan het uitnodigen van een of meerdere personen uit de film, zodat het onderwerp nog dichterbij komt, of het uitnodigen van de regisseur, zodat leerlingen vragen kunnen stellen die zij

naar aanleiding van de film hebben (bij het uitvoeren van het onderzoek bleken dit er een aantal te zijn). De verwachting is dat een randprogrammering tevens kan bijdragen aan een betere waardering van de film.

6.1.2 Verschillen doelgroepen

De film werd het hoogst gewaardeerd door leerlingen van het vwo (gemiddeld cijfer 7,6), en het laagst door leerlingen van het mbo (gemiddeld cijfer 6,7, waarbij opgemerkt moet worden dat deze onderzoeksgroep slechts uit 44 leerlingen bestond). Vmbo en havo lagen dichterbij het gemiddelde. Deze uitkomst komt overeen met de verwachtingen: de film is vrij tekstueel, waardoor deze waarschijnlijk leerlingen van hogere leerniveaus aanspreekt.

6.1.3 Samenhang waardering en attitudeverandering

De lagere waardering door vmbo-leerlingen en mbo-studenten is nog geen reden om de film niet aan deze groepen te laten zien. Een hoge waardering is niet het enige waar *Movies that Matter* naar streeft: het belangrijkste doel is het openen van de ogen, het bestrijden van onverschilligheid, leerlingen laten nadenken. Daarom wordt in dit onderzoek niet alleen de waardering gemeten, maar vooral ook de verandering in attitude. Waardering van de film blijkt slechts zwak te correleren met de verandering in attitude; een hoge waardering van de film staat dus niet altijd gelijk aan een sterke attitudeverandering. Leerlingen die de film positiever beoordeelden lieten weliswaar een sterkere attitudeverandering zien, maar ook bij leerlingen die de film met een 3 of lager (op de 5-puntsschaal) beoordeelden werd een significante, positieve attitudeverandering vastgesteld.

6.2 Betrokkenheid

Een analyse van de variabele 'betrokkenheid' wijst uit dat leerlingen voorafgaand aan de film redelijk betrokken zijn bij het onderwerp vluchtelingen. Zij scoren gemiddeld een 3.69 op een 5-puntsschaal ($SD=.91$). De betrokkenheid was het hoogst bij de hogere niveaus (havo en vwo) en het laagst bij de lagere niveaus (vmbo en mbo).

6.2.1 Verandering in betrokkenheid

In de volledige onderzoeksgroep was er een gemiddelde ($d=0.24$) en significante ($p<0.05$) stijging in de betrokkenheid van leerlingen. Het bekijken van de documentaire leidt dus tot een hogere betrokkenheid bij het onderwerp. Het grootste effect werd waargenomen op het vmbo ($d=0.54$, een groot effect), gevolgd door het mbo ($d=0.30$, een gemiddeld effect), opvallend genoeg de twee groepen die de film het laagst waardeerden. Ook bij leerlingen die de film laag waarden kan deze dus een effect op de betrokkenheid teweeg brengen.

Het gemeten effect komt overeen met observaties tijdens het onderzoek. Veelgehoorde reacties in vmbo- en mbo-klassen waren 'ik denk er eigenlijk nooit echt over na (maar nu wel)' en 'ik sta hier eigenlijk nooit bij stil (maar nu wel)'. Vmbo-docenten gaven aan uit angst voor heftige reacties het onderwerp niet eerder besproken te hebben in de klas. Een sterke motivatie om deel te nemen aan het onderzoek was dat het onderwerp door iemand van buitenaf behandeld zou worden. Door op

een toegankelijke manier, namelijk film, aandacht te besteden aan het onderwerp is de betrokkenheid van leerlingen die in eerste instantie misschien niet geïnteresseerd waren in het onderwerp, significant verhoogd.

De film lijkt erin geslaagd om onverschilligheid met betrekking tot vluchtelingen te bestrijden. Hogere betrokkenheid zou ertoe kunnen leiden dat boodschappen over vluchtelingen in de toekomst via de centrale route van het Elaboration Likelihood Model verwerkt worden, wat inhoudt dat informatie en argumenten beter worden afgewogen, in plaats van dat leerlingen louter op hun gevoel afgaan.

Bij havo- en vwo-leerlingen werd geen significant verschil waargenomen. Bij vwo-leerlingen is dit waarschijnlijk te verklaren doordat deze al heel betrokken waren voorafgaand aan het onderzoek (gemiddelde score 4.01 op een 5-puntsschaal). Veel vwo-leerlingen gaven daarnaast aan door middel van projecten op school al veel aandacht aan het onderwerp te hebben besteed en er ook thuis en met elkaar over te praten. Ook bij havo-leerlingen was de betrokkenheid bij de nulmeting al hoger dan bij de vmbo-leerlingen en mbo-studenten (gemiddelde score 3.64 op de 5-puntsschaal).

6.2.2 Samenhang betrokkenheid en attitudeverandering

Uit de analyse bleek er slechts een zwakke correlatie te bestaan tussen de betrokkenheid van leerlingen en de attitudeverandering. Het is dus niet zo dat een hoge betrokkenheid altijd leidt tot een sterke attitudeverandering. Zowel bij de minder betrokken groep (betrokkenheid \leq 3) als bij de meer betrokken groep (betrokkenheid $>$ 3) was er een significante, positieve attitudeverandering, hoewel het effect bij de betrokken groep sterker was. Ook van minder betrokken leerlingen kunnen de ogen dus geopend worden door de film. Dit is een positief resultaat voor de stichting Movies that Matter, die juist een verschil wil maken bij groepen die zich in eerste instantie minder betrokken voelen.

6.3 Attitude

De resultaten laten zien dat de totale onderzoeksgroep van middelbare scholieren een matig positieve attitude ten opzichte van vluchtelingen heeft (zij scoren gemiddeld tussen de 3 en 4 op een 5-puntsschaal waarbij 5 een positieve houding ten opzichte van vluchtelingen inhoudt). De attitude van mbo-studenten is daarentegen licht negatief te noemen, zij scoren onder het middenpunt van de 5-puntsschaal. De verschillen tussen de groepen zijn niet heel groot, hoewel naarmate het niveau hoger wordt ook de attitude iets positiever wordt. De resultaten zijn conform de verwachting dat hoger opgeleide mensen over het algemeen positiever tegenover vluchtelingen en immigratie staan (Bijl, Boelhouwer, Pommer & Sonck, 2013).

6.3.1 Attitudeverandering

Na het zien van de film zijn de attitudes bij alle onderzochte groepen significant positiever geworden ($p < 0.01$). Dit gold voor zowel de affectieve als de cognitieve component. De effecten waren iets sterker bij de cognitieve component, wat te verklaren is doordat de film tekstueel van aard is. De effectgrootte is bij het vmbo gemiddeld ($d = 0.41$) en bij de havo, het vwo en het mbo groot ($d > 0.5$). Uitgaande van deze resultaten is de film dus geschikt om de ogen van leerlingen te openen, hun attitude te beïnvloeden en hen anders naar het onderwerp te laten kijken. De uitkomsten komen

overeen met de kwalitatieve gegevens. Leerlingen gaven aan dingen te hebben gezien die ze nog niet wisten (dat smokkelaars 6000 euro kosten, dat het zo lang duurt voordat vluchtelingen aan het werk mogen, etc.). Andere leerlingen gaven aan veel dingen wel al te weten, maar hier weinig bij stil te staan. Door de film kwamen dingen ineens veel dichterbij, waardoor het ze meer aangreep. Met name het beeldmateriaal van de overtocht per boot zorgde voor geschokte reacties.

Uiteraard had de film niet bij alle leerlingen deze effecten. Sommige leerlingen gaven aan het weliswaar zielig te vinden voor de mensen in de film, maar nog steeds te vinden dat de grenzen dicht moeten. Anderen gaven aan niet anders over vluchtelingen te denken, maar wel gesterkt te zijn in de (positieve) mening die ze al hadden. Toch blijkt uit zowel de observaties als de kwantitatieve resultaten dat de film bij een significant deel van de leerlingen een positief effect heeft op de attitude, waardoor gesteld kan worden dat de film geschikt is om het doel van Movies that Matter, om de ogen te openen, te bereiken.

6.3.2 Invloed van leerniveau

Er bleek geen correlatie tussen het leerniveau van leerlingen en het verschil in attitude na het zien van de film. Een hoger leerniveau correspondeert dus niet met een sterker verschil in attitude. Dit is een opvallend resultaat, maar wel positief voor Movies that Matter. Blijkbaar is de film in staat om van alle soorten leerlingen de ogen te openen en de attitude te beïnvloeden.

6.3.3 Onderwerpen uit de film

Van de vier stellingen die direct ingaan op onderwerpen die aan bod komen in de film (nr. 16 t/m 19, tabel 3), is er bij drie stellingen een significante verandering in attitude waargenomen. Opvallend genoeg vinden leerlingen na de film niet dat vluchtelingen sneller aan het werk of naar (taal)school moeten kunnen gaan, terwijl de film laat zien hoe moedeloos de hoofdpersonages worden van het gebrek aan werk en scholing. Wel geloven ze minder in de stereotypen die ontkracht worden in de film, namelijk dat alle vluchtelingen arme mensen en gelukszoekers zijn. Daarnaast vinden ze na de film de opvang in Nederland minder goed geregeld. De effectgrootte van deze veranderingen (respectievelijk $d=0.12$ en $d=0.26$) is niet opvallend groter of kleiner dan bij de andere variabelen, zoals 'overtuiging m.b.t. de komst van vluchtelingen' ($d=0.12$) en 'overtuiging m.b.t. de gevolgen van de komst van vluchtelingen' ($d=0.23$), waar de documentaire niet op ingaat.

Ook dit is een positief resultaat voor de stichting Movies that Matter, die mensenrechtenschendingen in brede zin onder de aandacht wil brengen, niet slechts specifieke onderdelen daarvan. Het feit dat *The Crossing* lijkt aan te zetten tot reflectie op het vluchtelingenonderwerp in brede zin (de film vergroot bijvoorbeeld sterk het verantwoordelijkheidsgevoel) pleit voor de film.

Opvallend aan de analyse per variabele is dat het medeleven niet significant is gestegen. Dit was wel de verwachting, aangezien de heftige boottocht en de uitzichtloosheid van de opvang in Europa in beeld worden gebracht. Ook gaven veel leerlingen in het nagesprek aan de vluchtelingen zielig te vinden. Wellicht is het medelijden wel gestegen, maar vinden leerlingen het nog moeilijk om daadwerkelijk mee te leven. Een nagesprek met een Syrische vluchteling of in het ideale geval met

iemand uit de film zou het onderwerp mogelijk nog dichterbij kunnen brengen en zo het medeleven kunnen verhogen.

7. Conclusie

Met haar festivalvertoningen bereikt Movies that Matter Educatie jaarlijks 8.000 leerlingen (Movies that Matter, 2016). Een goede en zorgvuldige programmering van films is uiterst belangrijk. Inspelend op de grote behoefte van docenten om het vluchtelingenonderwerp door middel van film te behandelen, luidt de adviesvraag van het huidige onderzoek:

Is de film The Crossing een geschikte keuze voor de programmering van de schoolvoorstellingen van het Movies that Matter Festival 2017 en zo ja, voor welke doelgroep?

7.1 Overwegingen

Een film is geschikt voor Movies that Matter Educatie wanneer deze een urgent onderwerp behandelt, de doelgroep aanspreekt, de ogen opent ten aanzien van mensenrechten(schendingen), leerlingen anders laat nadenken over een onderwerp en aanzet tot discussie en dialoog (Movies that Matter, 2016). De volgende paragrafen gaan in op deze overwegingen.

7.1.1 Urgentie

Docenten gaven in eerder onderzoek al aan dat vluchtelingen het onderwerp is wat zij het liefst terugzien in de programmering van het Movies that Matter Festival 2017 (Huisman, 2016b). De overweldigende respons op de oproep tot deelname aan het huidige onderzoek, van docenten uit allerlei steden, onderstreept de urgentie van het onderwerp. De variëteit in vakken die deze docenten onderwijzen duidt erop dat het onderwerp in een groot deel van het curriculum relevant is.

7.1.2 Waardering

De film wordt redelijk gewaardeerd, weliswaar lager dan het gemiddelde van het festival afgelopen jaar, maar de verwachting is dat de waardering in festival- en bioscoopsetting hoger zal uitvallen. De waardering is het hoogst bij vwo-leerlingen, en iets lager bij havo-, vmboleerlingen en mbo-studenten. Waardering correleert slechts zwak met attitudeverandering en ook leerlingen die de film lager waarderen laten een significante attitudeverandering zien. Slechts gebaseerd op de waardering lijkt de film dus voor alle doelgroepen geschikt.

7.1.3 Betrokkenheid

Ten derde blijkt de film onverschilligheid met betrekking tot vluchtelingen te bestrijden: betrokkenheid stijgt over de gehele onderzoeksgroep en het effect is het grootst bij het vmbo en het mbo, de groepen waar de aanvankelijke betrokkenheid het laagst was. Juist dit zijn de groepen waar Movies that Matter een verschil wil maken. Aanvankelijke betrokkenheid is daarnaast geen voorwaarde voor een attitudeverandering: ook minder betrokken leerlingen laten een significante attitudeverandering zien.

7.1.4 Attitudeverandering

Tot slot blijkt de film de ogen te openen en effectief te zijn in het in positieve zin veranderen van de attitude van leerlingen ten opzichte van vluchtelingen bij alle onderzochte doelgroepen. Dit geldt niet alleen voor onderwerpen die direct aan bod komen in de film, maar voor het vluchtelingenonderwerp in brede zin.

7.2 Advies

Gebaseerd op bovenstaande overwegingen is het advies aan Movies that Matter is om *The Crossing* te programmeren voor het festival, waarbij alle getoetste doelgroepen geschikt zijn: vmbo3, havo/vwo bovenbouw en mbo niveau 3 en 4. Welke doelgroep gekozen wordt, hangt af van verschillende overwegingen. Wil Movies that Matter vooral een film die positief gewaardeerd wordt, is het advies vwo bovenbouw. Wanneer vooral een verschil gemaakt wil worden in de betrokkenheid, is vmbo3 of mbo het advies. Is een attitudeverandering het voornaamste doel, zijn alle doelgroepen geschikt.

Daarnaast is het advies om in de randprogrammering rekening te houden met het feit dat leerlingen veel te zeggen hebben na het zien van de film. Dit is een positief punt: blijkbaar zet de film aan tot dialoog en debat. Aanbeveling is daarom om hen de mogelijkheid te geven hun stem te laten horen, bijvoorbeeld door een nagesprek, debat of discussie aan de hand van stellingen met stemkastjes. Ter bevordering van het inlevingsvermogen of medeleven kan gedacht worden aan het uitnodigen van een Syrische vluchteling (indien mogelijk iemand uit de film) of de regisseur. De verwachting is dat de randprogrammering zal bijdragen aan de festivalervaring van de leerlingen, wat de waardering van de film kan verhogen.

8. Discussie

8.1 Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit van het onderzoek wordt allereerst vergroot doordat gebruik werd gemaakt van *mixed methods* (Dörnyei, 2007): kwalitatieve observaties en een *focus group interview* ondersteunen en verklaren de kwantitatieve resultaten. Het feit dat de kwalitatieve dataverzameling door dezelfde onderzoeker werd uitgevoerd, verhoogt tevens de validiteit.

De interne validiteit van het onderzoek wordt daarnaast gewaarborgd doordat de attitude door middel van zeven variabelen werd onderzocht, die elk door middel van meerdere (twee of drie) stellingen werden gemeten. De interne consistentie van deze stellingen bleek zeer betrouwbaar: zowel voor als na de film was de Cronbach's Alpha hoog genoeg om de stellingen samen te voegen tot de variabele 'attitude' ($\alpha > 0.85$). Ook bij de variabelen 'betrokkenheid' en 'waardering' was de interne consistentie betrouwbaar ($\alpha > 0.65$). De betrouwbaarheid van de enquête als instrument lijkt dus gewaarborgd.

De externe validiteit, de mate waarin de resultaten kunnen worden gegeneraliseerd naar een grotere populatie, is hoog door de grote onderzoekspopulatie (N=447). Er werd gevarieerd in opleidingsniveau, leerjaar en schoollocatie, waardoor aangenomen mag worden dat de steekproef representatief is voor de bevolking. Doordat de docenten bepaalden dat hun leerlingen deelnamen aan het onderzoek, speelden zelfselectie en beloning van de proefpersonen, wat de uitkomsten van een onderzoek kan beïnvloeden, geen rol (Dörnyei, 2007).

Sociaal wenselijke antwoorden werden beperkt door het onderzoek zo anoniem mogelijk te houden. Stemkastjes garanderen deze anonimiteit, maar ook bij de papieren enquête hoefden leerlingen niet hun naam (en ook niet hun geslacht, leeftijd of afkomst) op te schrijven. Daarnaast werd zowel bij de mondelinge onderzoeken als bij de enquête benadrukt dat er geen goede of foute antwoorden waren en dat iedereen recht had op zijn eigen mening.

8.2 Mogelijke gevaren

Om de betrouwbaarheid van de enquête als instrument te waarborgen, is gevarieerd in positieve en negatieve vraagstelling. Achteraf bezien had de betrouwbaarheid mogelijk groter geweest als ook binnen variabelen meer gevarieerd was, dus als bijvoorbeeld medeleven door zowel een positieve als een negatieve stelling gemeten was. Er bestaat echter geen consensus in de literatuur over de voor- of nadelen van een positieve, negatieve of gemengde vraagstelling (Rugg, 1941; Kamoen, 2012; Dörnyei, 2007). Het gevaar blijft beperkt doordat de variabelen die enkel door positieve of negatieve stellingen gemeten werden (B, G en H) niet werden samengevoegd.

Het feit dat driekwart van het onderzoek door de onderzoeker en met stemkastjes is uitgevoerd (N=338), en een kwart door docenten zelf met enquêtes (N=109), zou invloed kunnen hebben op de interne validiteit. Er is geprobeerd dit effect zoveel mogelijk te beperken door docenten uitgebreid voor te lichten en te voorzien van een handleiding, en ervoor te zorgen dat tijdens de persoonlijke onderzoeken niet meer informatie vooraf werd verstrekt dan bij de papieren enquêtes het geval was. Tussen beide groepen was er geen verschil in significantie van attitudeverschil ($p < 0.01$).

Waarschijnlijk traden de grootste verschillen na afloop van het onderzoek, bij het nagesprek, op, maar dit was niet meer van invloed op de resultaten van het onderzoek. Ook beperkt de grote onderzoeksgroep de mogelijke invloed van de verschillende uitvoeringen.

De interne validiteit kan ook bedreigd worden door de opzet van herhaald testen en het feit dat de voor- en nameting in dezelfde sessie plaatsvonden (Dornyei, 2007). De herinnering aan de antwoorden op de eerste serie stellingen kan samen met de neiging om juist wel of niet verschillend te willen scoren van invloed zijn op de nameting. Een voor- en nameting op verschillende momenten zou echter de validiteit in gevaar brengen: met een actueel onderwerp als vluchtelingen is de kans groot dat gebeurtenissen in de tussentijd, zoals een krantenbericht, een ontmoeting met een vluchteling of een misdaad door een vluchteling, de attitude zouden beïnvloeden. Bovendien *beperkt* dit slechts het effect van herhaald testen en neemt het dit niet weg: er bestaat nog altijd de kans dat leerlingen hun antwoorden herinneren.

De externe validiteit kan in gevaar komen door de reactiviteit van de meting: als leerlingen zich realiseren welk aspect gemeten wordt kan dit tot andere attitudes leiden dan die zij normaal zouden hebben. Het feit dat leerlingen zich ervan bewust zijn dat zij een interventie (de film) krijgen, is geen gevaar voor de externe validiteit, omdat in de praktijk waarnaar men wil generaliseren, de leerlingen zich ook bewust zijn van de interventie.

Een andere opzet, met verschillende, gelijkwaardige onderzoeksgroepen voor de voor- en nameting, zou bovenstaande problemen niet hebben. Hier is echter een grote onderzoeksgroep voor nodig, terwijl voorafgaand aan het onderzoek de grote respons en bereidwilligheid van docenten om tijd vrij te maken voor dit onderzoek niet voorzien was. Toch hoeft de gekozen opzet het onderzoek niet invalide te maken. Ten eerste zat er een uur tussen de eerste en de tweede vragenlijst en waren het behoorlijk veel stellingen. De kans is dus klein dat leerlingen zich nog precies konden herinneren wat ze de eerste keer hadden ingevuld. Bovendien werd benadrukt dat het om een gevoel ging en werden leerlingen gestimuleerd niet te lang over de stellingen na te denken. Ten derde verbaasden sommige leerlingen zich wel over het feit dat ze tweemaal dezelfde stellingen kregen, maar was geen van hen (N=338) in staat na afloop van het onderzoek het precieze onderzoeksdoel te formuleren.

Bronnenlijst

Akert, R.M., Aronson E., Wilson, T.W. (2014). *Sociale Psychologie* 8^e editie. Pearson. Hoofdstuk 7: Attitudes en attitudeverandering: gedachten en gevoelens beïnvloeden.

Alons, F. (2008). *Educatieve videotoeepassingen in het voortgezet onderwijs*. Universiteit Utrecht: Masterscriptie.

Berrez, E., De Vries, R. Tkauz, J. & Van Amstel, S. (2016). *Nieuwe Nederlanders; afstoten of omhelzen? Een praktijkonderzoek naar kennis, opvattingen en houdingen van Nederlandse scholieren over migratie van vluchtelingen*. Hogeschool van Amsterdam: Bachelorscriptie.

Bohner, G., Wänke, M. (2002) *Attitudes en attitudeverandering*. In *Sociale Psychologie* (Akert, R.M., Aronson.E., Wilson, T.W.), 8^e editie. Pearson.

Breckler, S. J., & Wiggins, E. C. (1989). Affect versus evaluation in the structure of attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 25, 253-271.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.

Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.

Dörnyei, Z., & Murphey, T. (2003). *Group dynamics in the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

Forsyth, D. R. (2006). *Group Dynamics*. Belmont CA: Thomson Wadsworth Publishing.

Holliday, A., Hyde, M., & Kullman, J. (2010). *Intercultural communication: An advanced resource book for students*. London: Routledge.

Hubers, F. & Webbink, D. (2014). *Movies teaching Morals. Impactevaluatie van het educatieprogramma van Movies that Matter*. Rotterdam: Erasmus Centre for Strategic Philanthropy.

Huisman, I. (2016a). *Vluchtelingen: van massa naar mens*. Universiteit Utrecht: Masterscriptie.

Huisman, I. (2016b). *Landelijke enquête onder docenten naar hun filmgebruik*. Amsterdam: Movies that Matter.

Jansen, B., & Jansen, T. (2013). *Het gezin de bron van criminaliteit? Een onderzoek naar de invloed van het gezin op het criminele gedrag van een individu*. Universiteit Utrecht: Masterscriptie.

Kamoen, N. (2012). *Positive versus Negative. A cognitive perspective on wording effects for contrastive questions in attitude surveys*. Universiteit Utrecht: Proefschrift .

Linville, S. (1998). Acoustic correlates of perceived versus actual sexual orientation in men's speech. *Pholia Phoniatica et Logopaedica*, 50, 35– 48.

Maslow, A. H. (1948). Some theoretical consequences of basic need-gratification. *Journal of Personality*, 16, 402-416.

Movies that Matter (2015). *Jaarverslag 2015*. Laatst geraadpleegd op 21/06/2016 via http://www.movieshatmatter.nl/over_ons/jaarverslagen.

Movies that Matter (2016). *Werkplan 2016*. Amsterdam: Movies that Matter.

Petty, R. E. & Cacioppo, J.T. (1986). *From Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer-Verlag.

Rugg, D. (1941). Experiments in Wording Questions: II. *The Public Opinion Quarterly*, Vol.5, No. 1 (Mar., 1942), 91-92.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp.1-65). Orlando: Academic Press.

Schwarz, N. & Bohner, G. (2001). The Construction of Attitudes. In A. Tesser & N. Schwarz (Eds.), *Intrapersonal Processes. Blackwell Handbook of Social Psychology* (pp. 436-457). Oxford, UK: Blackwell.

Bijlage I: Handleiding zelfstandig onderzoek

Handleiding onderzoek

In deze handleiding wordt stap voor stap uitgelegd hoe u het onderzoek kunt uitvoeren in uw klas(sen). Ook vindt u uitleg over de verwerking van de antwoorden.

Hoe lang heeft u nodig?

Het onderzoek bestaat uit drie delen. Voor het onderzoek naar *The Crossing* heeft u ongeveer anderhalf uur nodig. Een pauze tussendoor is niet erg, maar verdeel het onderzoek niet over meerdere dagen.

Vorbereiding

Print voldoende exemplaren van de twee documenten, 'voor de film' en 'na de film' uit, zodat iedere leerling beide documenten kan ontvangen.

Deel 1: Voor de film

Vertel de klas van te voren niet dat het gaat om een onderzoek naar de verandering in attitude. Zo wordt hun mening zo min mogelijk gestuurd. U kunt ze wel vertellen dat ze een film gaan kijken over vluchtelingen, en dat Movies that Matter geïnteresseerd is in hoe zij nu over het onderwerp denken.

Deel vervolgens het document 'voor de film' uit aan de leerlingen. Ze geven hierop hun mening over een aantal stellingen. Geef hen 5 tot 10 minuten om het formulier in te vullen. Verder van belang:

- Er zijn geen goede of foute antwoorden! Het gaat er echt om wat de leerlingen zelf vinden, ze hebben recht op hun eigen mening. De antwoorden worden daarom ook anoniem verwerkt, ze hoeven niet hun naam op te schrijven.
- Het gaat om hun gevoel, hun eerste ingeving, ze mogen er best snel doorheen gaan.

Als de leerlingen klaar zijn leggen ze het formulier omgedraaid op de hoek van hun tafel. Het is van belang dat zij hun eerste antwoorden niet kunnen zien wanneer ze de tweede serie invullen, maar ook dat de formulieren 'voor' en 'na' van elke leerling bij elkaar blijven.

Deel 2: Vertoning film

De film is via de volgende link te bekijken (linkerkolom):

[The Crossing](#)

Deel 3: Na de film

Deel het document 'na de film' uit aan de leerlingen. Hierop geven de leerlingen aan wat ze van de film vonden en geven ze opnieuw hun mening over de stellingen. Zorg ervoor dat de leerlingen hun antwoorden op de eerste serie stellingen niet kunnen zien. Ook hier geldt weer: er zijn geen goede of foute antwoorden en niemand komt erachter wat ze hebben ingevuld.

Afsluiting

Neem alle documenten in. **Zorg ervoor dat de formulieren 'voor' en 'na' van elke leerling samen worden ingenomen.** Nu kunt u uiteraard wel vertellen dat het een onderzoek naar het effect van de film op de attitude betreft. Verder met het onderwerp vluchtelingen door middel van film? Andere (korte) films en lesmateriaal vindt u via onze [zoekmachine](#) op de website. Ook kunt u uiteraard altijd contact met ons opnemen voor filmadvies via educatie@moviesthatmatter.nl of **020-7733624**.

Op de volgende pagina vindt u de handleiding voor de verwerking van de resultaten.

Handleiding verwerking resultaten

Omdat het onderzoek op zeer grote schaal wordt uitgevoerd, is het voor ons niet mogelijk om alle ingevulde formulieren handmatig te verwerken. Wij willen u daarom vragen om ons te helpen door de resultaten van uw klas in een Excel-document te zetten. Deze is in de mail toegevoegd onder de naam 'Antwoordformulier'.

Hoe doet u dit?

In het Excel-bestand vult u de antwoorden van de leerlingen in. Hierbij geldt:

- 1 = helemaal mee oneens
- 2 = een beetje mee oneens
- 3 = neutraal
- 4 = een beetje mee eens
- 5 = helemaal mee eens

Stel dat een leerling de eerste drie stellingen op de volgende manier heeft ingevuld:

Nr	Stelling	Helemaal mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik vind het volgen van het nieuws over het vluchtelingenonderwerp belangrijk.					X
2	Een rijk land als Nederland heeft de plicht om vluchtelingen op te nemen.			X		
3	De komst van vluchtelingen vormt een bedreiging voor de Nederlandse cultuur.				X	

Dit verwerkt u dan op de volgende manier in het Excel-bestand:

	STELLINGEN VOORAFGAAND AAN DE FILM																		
Leerling:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	5	3	4																
2																			

Bovenstaande afbeelding betekent dat bij stelling 1, leerling 1 een kruisje heeft gezet bij 'helemaal mee eens' (5). Bij stelling 2 heeft hij 'neutraal' aangekruist (3), bij stelling 3 'een beetje mee eens' (4). Dit doet u voor alle leerlingen, voor de stellingen vooraf, de waarderingsvragen en de stellingen achteraf.

Geef bovenaan het bestand aan hoeveel leerlingen hebben meegedaan, van welk leerjaar, niveau en welke school. Als u het onderzoek in meerdere klassen van *verschillende leerjaren of niveaus* heeft

afgenomen, graag per klas een apart Excel-bestand invullen. Zo kunnen wij onderzoeken welke invloed leerjaar en niveau hebben op het effect van de film. Klassen met hetzelfde leerjaar **en** hetzelfde niveau (bijvoorbeeld 3 havo1-klassen) kunnen wel in één document.

Stuurt u het ingevulde Excel-bestand **uiterlijk 30 juni** naar ons terug (educatie@moviesthatmatter.nl). Later ontvangen bestanden kunnen wij helaas niet meer verwerken. Hartelijk dank voor uw hulp!

Mocht het voor u niet mogelijk zijn om de antwoorden van de leerlingen in het antwoordbestand te verwerken, kunt u ons ook de formulieren per post sturen. Let er in dit geval goed op dat 'voor' en 'na' van dezelfde leerling bij elkaar zijn gevoegd (bijvoorbeeld aan elkaar geniet). Bedenk echter dat er meer dan duizend leerlingen meedoen, dus dat u ons enorm helpt door gebruik te maken van het Excel-bestand. Ons postadres:

Movies that Matter Educatie

Postbus 1968

1000 BZ Amsterdam

Bijlage II: formulieren voor en na de film

Voor de film

De afgelopen tijd heb je vast wat gehoord over de vluchtelingen die naar Europa en Nederland komen. We willen graag jouw mening over dit onderwerp weten.

Je leest straks verschillende uitspraken. Het is de bedoeling dat je bij elke uitspraak aangeeft in hoeverre je het er mee eens bent. Zet bij elke uitspraak een kruisje onder één van de volgende beoordelingen:

- helemaal mee oneens
- beetje mee oneens
- neutraal
- beetje mee eens
- helemaal mee eens

Er zijn geen goede of foute antwoorden! Het gaat om jouw eigen mening. De enquête is anoniem, wees dus vrij om eerlijk je mening te geven. Dankjewel!

Nr	Stelling	Helemaal mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik vind het volgen van het nieuws over het vluchtelingen-onderwerp belangrijk.					
2	Een rijk land als Nederland heeft de plicht om vluchtelingen op te nemen.					
3	De komst van vluchtelingen vormt een bedreiging voor de Nederlandse cultuur.					
4	Ik leef mee met wat de vluchtelingen allemaal meemaken.					
5	Ik vind dat de regering genoeg vluchtelingen heeft opgevangen en de grenzen moet sluiten.					
6	Ik heb er geen problemen mee als er een asielzoekers-centrum in mijn buurt komt.					
7	Er moeten geen nieuwe opvanglocaties voor vluchtelingen bij komen.					

Nr	Stelling	Helemaal mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
8	Ik voel me verantwoordelijk voor de vluchtelingen die naar Nederland komen.					
9	Ik denk dat de vluchtelingen in de toekomst een positieve bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse economie.					
10	Ik vind dat het vluchtelingenonderwerp <u>geen</u> belangrijk thema moet zijn in de politiek.					
11	Ik denk dat door de aanwezigheid van vluchtelingen Nederland onveiliger wordt.					
12	Ik voel me bedreigd door het aantal vluchtelingen dat naar Nederland komt.					
13	Alle vluchtelingen komen alleen naar Europa om geluk te zoeken.					
14	Het is belangrijk dat het vluchtelingenonderwerp op school wordt besproken.					
15	Ik vind dat Nederland zich niet moet bezig houden met vluchtelingen uit andere delen van de wereld.					
16	Vluchtelingen met een verblijfsvergunning moeten sneller de mogelijkheid hebben om te werken, naar school te gaan of een taal cursus te volgen.					
17	Ik vind dat de opvang van vluchtelingen in Nederland goed geregeld is.					
18	Alle vluchtelingen zijn arme mensen.					
19	Van de gedachte aan al die vluchtelingen die naar Nederland komen raak ik in paniek.					

Na de film

Wat vond je van de film?

Nr	Stelling	Helemaal mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik vond de film leerzaam/interessant					
2	Ik vond de film saai/langzaam					

3. Welk cijfer geef je de film?

.....

Hieronder lees je weer een aantal stellingen over vluchtelingen. Geef met een kruisje aan in hoeverre je het hiermee eens of oneens bent. Ook hier geldt: er zijn geen goede of foute antwoorden en alles blijft anoniem. Dankjewel!

Nr	Stelling	Helemaal mee oneens	Beetje mee oneens	Neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik voel me verantwoordelijk voor de vluchtelingen die naar Nederland komen.					
2	Een rijk land als Nederland heeft de plicht om vluchtelingen op te nemen.					
3	Ik vind dat Nederland zich niet moet bezig houden met vluchtelingen uit andere delen van de wereld.					
4	Alle vluchtelingen komen alleen naar Europa om geluk te zoeken.					
5	Ik vind dat de opvang van vluchtelingen in Nederland goed geregeld is.					
6	Van de gedachte aan al die vluchtelingen die naar Nederland komen raak ik in paniek.					
7	Er moeten geen nieuwe opvanglocaties voor vluchtelingen bij komen.					

		Helemaal mee oneens	Een beetje mee oneens	Neutraal	Een beetje mee eens	Helemaal mee eens
8	Ik vind het volgen van het nieuws over het vluchtelingenonderwerp belangrijk.					
9	Alle vluchtelingen zijn arme mensen.					
10	Ik vind dat het vluchtelingenonderwerp <u>geen</u> belangrijk thema moet zijn in de politiek.					
11	Ik denk dat door de aanwezigheid van vluchtelingen Nederland onveiliger wordt.					
12	Ik voel me bedreigd door het aantal vluchtelingen dat naar Nederland komt.					
13	Ik vind dat de regering genoeg vluchtelingen heeft opgevangen en de grenzen moet sluiten.					
14	Het is belangrijk dat het vluchtelingenonderwerp op school wordt besproken.					
15	De komst van vluchtelingen vormt een bedreiging voor de Nederlandse cultuur.					
16	Vluchtelingen met een verblijfsvergunning moeten sneller de mogelijkheid hebben om te werken, naar school te gaan of een taalcursus te volgen.					
17	Ik leef mee met wat de vluchtelingen allemaal meemaken.					
18	Ik denk dat de vluchtelingen in de toekomst een positieve bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse economie.					
19	Ik heb er geen problemen mee als er een asielzoekerscentrum in mijn buurt komt.					